

A. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**1. Τα δημογραφικά δεδομένα**

Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας στην αυγή της ανεξαρτησίας της (σ. 11)

Μαζί με τους ιστορικούς αυτής της περιόδου του πόνου, ας μεταφερθούμε στις κορυφές των βουνών της Ελλάδας... ας στρέψουμε γύρω το βλέμμα μας... Τι απελπισία!... Παντού ερείπια!... Άμορφοι όγκοι και χαλάσματα που ακόμα καπνίζουν, δακρυσμένες γυναίκες, οικογένειες χωρίς ψωμί! Μάταια αναζητούμε τις πόλεις, ούτε χωριά δεν υπάρχουν! Στα πόδια του Παρθενώνα, κάτω από το φωτοστέφανο του ένδοξου ονόματος της Αθήνας, κείτονται καλύβες, μισές πέτρα, μισές ξύλο. Μπροστά τους περνούν μονοπάτια, όχι δρόμοι, και αυτά ακόμα τα περάσματα ακατάστατα και λασπωμένα! Κανένα σύγχρονο μνημείο! Ιερά μάρμαρα μόνο, στοιχειωμένα από τις σκιές των παλαιών! Εδώ φυτείες ξεραμένες, ξεριζωμένες, πυρπολημένες. Εκεί αμπέλια και ελαιώνες κατεστραμμένοι. Κανένας δρόμος, καμία απόδειξη λειτουργίας μιας προηγούμενης διοίκησης! Όλα πρέπει να γίνονται από την αρχή! Όλα πρέπει να αρχίσουν από το τίποτα! Και αυτά τα "όλα" πρέπει να γίνουν από μια χούφτα ανθρώπους, τους λίγους που μπορούν να διευθύνουν, να διδάξουν, να δημιουργήσουν το Έθνος! Τι εργασία αντάξια γιγάντων! Και μερικοί θα ήθελαν να έχουν ήδη ολοκληρωθεί όλα αυτά, να είναι τα πάντα στρωμένα, διαμορφωμένα! Πού και πότε έφθασαν λίγα μόλις χρόνια στη Δύση για να πετύχει ένα τέτοιο θαύμα;

Πηγή: Από το βιβλίο Pierre A. Moraitinis, *La Grèce telle qu'elle est*, Paris, Athènes, Berlin, 1877 (ανατύπωση Δ.Ν. Καραβίας, 1987) Avant-propos, σσ. 7-8

Ερώτηση

Με βάση την πηγή και τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε την κατάσταση των οικονομικών υποδομών της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους.

Απάντηση

Οι οικονομικές υποδομές της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους ήταν σε δραματική κατάσταση. Η Ελλάδα ήταν φτωχή, με απαρχαιωμένες παραγωγικές δομές. Οι εικόνες που μας έρχονται από εκείνη την εποχή μαρτυρούν την εξάντληση του τόπου και των ανθρώπων. Γύρω από τις πόλεις

τα εδάφη ήταν γυμνά, εξαντλημένα από την υπερβόσκηση και την υλοτομία, και τα χωράφια

έμοιαζαν χέρσα, εξαιτίας της εκτεταμένης αγρανάπαυσης, με την οποία οι αγρότες πάσχιζαν να βελτιώσουν τις αποδόσεις τους. Τα περιφραγμένα περιβόλια πολύ λίγο βελτίωναν την αίσθηση εγκατάλειψης που απέπνεε το τοπίο. Ακριβώς αυτή η αίσθηση εγκατάλειψης αποδίδεται με γλαφυρό και δραματικό τρόπο στο απόσπασμα του βιβλίου του Moraitinis, το οποίο εκδόθηκε περίπου μισό αιώνα αργότερα και απηχεί τις απόψεις που εξέφρασαν για την κατάσταση οι ιστορικοί της περιόδου.

Έτσι λοιπόν ο συγγραφέας παρουσιάζει την Ελλάδα σαν έναν απέραντο ερειπιώνα, αποτελούμενο από σωρούς χαλασμάτων, τα οποία, για τις ανάγκες της αφήγησης, παρουσιάζονται μάλιστα να καπνίζουν, για να φανεί η εγγύτητα προς τον πόλεμο αλλά και η δραματικότητα του πράγματος.

Πουθενά μάλιστα τα ερείπια δεν προδίδουν ότι παλιότερα στη θέση τους υπήρχε κάποια πόλη ή χωριό. Ακόμα και στην Αθήνα έβλεπε κανείς μόνο καλύβες από πέτρα και ξύλο και δεν είχε εφαρμοστεί κάποιο σχέδιο πόλης. Υπήρχε έλλειψη δρόμων, και τα μονοπάτια που περνούσαν μπροστά από τα σπίτια ήταν λασπωμένα. Παράλληλα, δεν υπήρχε κάποιο σύγχρονο μνημείο που να προδίδει την ύπαρξη ενός ζωντανού οργανωμένου κράτους, πράγμα που έδειχνε την απόλυτη ένδεια. Απουσίαζαν ακόμα και τα στοιχειώδη δημόσια κτίρια, τα οποία θα εξυπηρετούσαν τη δημόσια διοίκηση, δίνοντας την αίσθηση ότι δεν λειτούργησε προηγουμένως εκεί κάποια διοίκηση. Συνάμα, δεν υπήρχαν στοιχειώδεις υποδομές αγροτικής παραγωγής. Έτσι, εικόνα καταστροφής ή εγκατάλειψης εμφανίζουν οι φυτείες, ενώ τα αμπέλια και οι ελαιώνες, που απαιτούν μεγάλο διάστημα για να γίνουν παραγωγικά, ήταν κατεστραμμένα από τη λαίλαπα του πολέμου.

Τη δραματικότητα της κατάστασης επιβεβαίωνε η μορφή των δακρυσμένων γυναικών και η εικόνα οικογενειών χωρίς τη στοιχειώδη διατροφή, το ψωμί.

Συνολικά, λοιπόν, η κατάσταση των οικονομικών υποδομών της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους ήταν καταστροφική και έπρεπε όλες να συγκροτηθούν από την αρχή.

2.Η δημογραφική εξέλιξη της χώρας (σ. 13)

Ερώτηση

Μελετώντας προσεκτικά τον πίνακα του βιβλίου(σελ.13), να αιτιολογήσετε την αύξηση της έκτασης και του πληθυσμού του νεοελληνικού κράτους κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Σημαντικό: Η απάντηση στο ερώτημα προϋποθέτει τη γνώση των αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στα εδαφικά όρια της χώρας στη διάρκεια του 19ου αιώνα. Επίσης, πρέπει να προσέξουμε ότι η ερώτηση δεν ζητάει αξιοποίηση όλων των στοιχείων του πίνακα παρά μόνο όσων αναφέρονται στον 19ο αιώνα, επομένως επεξεργαζόμαστε μόνο τα δεδομένα μέχρι και το 1901. Οποιαδήποτε αναφορά σε περαιτέρω στοιχεία βγάζει μέρος της απάντησης εκτός θέματος.

Απάντηση

- Το 1838 η έκταση της χώρας ήταν 47.516 τετρ. χλμ. και ο πληθυσμός της 752.000 κάτοικοι. Η χώρα ήταν εξαιρετικά αραιοκατοικημένη.
- Το 1851 παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση του πληθυσμού λόγω της αύξησης των γεννήσεων.
- Το 1871 έχουμε αύξηση τόσο του πληθυσμού, όσο και της έκτασης της χώρας λόγω της ενσωμάτωσης των Επτανήσων στην Ελλάδα, αλλά και του συνεχιζόμενου υψηλού αριθμού γεννήσεων.
- Το 1881 η ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και της περιοχής της Άρτας στο ελληνικό κράτος συνέβαλε στην αύξηση της έκτασης και του πληθυσμού της χώρας.
Απλά και Κατανοητά η Γνώση!
- Το 1901 βλέπουμε τη συνέχιση της αύξησης του πληθυσμού λόγω του υψηλού ρυθμού γεννήσεων.

β. Οι μετακινήσεις μέσα και έξω από την Ελλάδα (σ.14)

Ερώτηση

Αξιοποιώντας τα στοιχεία του πίνακα(σελ.14), να αναζητήσετε τις τρεις πόλεις που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση πληθυσμού κατά το χρονικό

Αρνός, Έξυπνα και Εύκολα!

διάστημα από το 1879 έως το 1907 και να δικαιολογήσετε την αύξηση.

Απάντηση

Παρά την ένδεια, ο πληθυσμός του ελληνικού κράτους αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς ποτέ να εξαντλούνται τα περιθώρια δημογραφία εξέλιξή σε μια τόσο αραιοκατοικημένη χώρα. Έτσι, οι πόλεις μεγάλωναν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είχαν κάποια ομοιότητα με τα βιομηχανικά, εμπορικά, χρηματιστικά αστικά κέντρα της Αθήνας. Για τα ευρωπαϊκά μέτρα οι πόλεις της μικρής Ελλάδας έμοιαζαν περισσότερο με μεγάλα χωριά.

Πάντως, καθώς προκύπτει από τα δεδομένα του πίνακα, χωρίς να εντυπωσιάζουν οι απόλυτοι αριθμοί, η ποσοστιαία ανάπτυξη ορισμένων πόλεων ξεχωρίζει. Στην κορυφή βρίσκονται κατά φθίνουσα κλίμακα ο Βόλος (460%), ο Πειραιάς (336%) και η Αθήνα (266%). Βεβαίως, αν λάβει κανείς στην περίπτωση της Αθήνας ως μέτρο σύγκρισή τον πληθυσμό του 1805 (12.000), τότε το ποσοστό αύξησή εκτοξεύεται στο 1.400%, οπότε ανατρέπεται και η σειρά που σημειώθηκε παραπάνω. Ασφαλώς, για να εκτιμήσει κανείς την αύξηση στις πραγματικές της διαστάσεις, δεν αρκεί να λάβει υπόψη την ποσοστιαία αύξηση, αλλά και την αύξηση σε απόλυτοι αριθμούς, οπότε η υπεροχή της Αθήνας θα ήταν συντριπτική.

Η αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας οφείλεται στην ανάδειξή της σε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το οποίο, επειδή ήταν συγκεντρωτικό, συσσωρεύσε όλες τις υπηρεσίες, τα κέντρα λήψης αποφάσεων και τις οικονομία πρωτοβουλίες στην πρωτεύουσα, με συνέπεια να συρρεύσουν πολλοί άνθρωποι, οι οποίοι αναζητούσαν εργασία ή μια καλύτερη τύχη. Από την άλλη, η αύξηση του πληθυσμού στον Βόλο και στον Πειραιά σχετίζεται με την ύπαρξη σε αυτές τις πόλεις λιμανιών κρίσιμης σημασίας. Ο μεν Πειραιάς αποτελούσε το επίνειο της πρωτεύουσας, ενώ ο Βόλος αποτελούσε την έξοδο της Θεσσαλίας στη θάλασσα και αναβαθμίστηκε ο ρόλος του μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 1881. Συμπερασματικά, λοιπόν, και στις τρεις πόλεις σημειώνεται αύξηση πληθυσμού λόγω του ιδιαίτερου οικονομικού ρόλου που διαδραμάτιζαν, ενώ στην Αθήνα καθοριστική ήταν και η ιδιότητα της πρωτεύουσας.